

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ**

Ігор Олегович ЦИБУЛЬНИК,

*докторант відділу аспірантури
(ад'юнктури) і докторантури
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Територіальна оборона відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки держави, особливо в умовах воєнного стану. Вона спрямована на охорону стратегічних об'єктів, боротьбу з диверсійними групами, підтримання громадського порядку та виконання інших завдань, спрямованих на оборону країни. В Україні система територіальної оборони регламентується низкою нормативно-правових актів, проте їх ефективність та практична реалізація потребують вдосконалення. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю підвищення боєздатності територіальної оборони шляхом усунення правових прогалин, оптимізації структури управління та впровадження сучасних механізмів координації між різними державними і військовими структурами.

Нормативно-правове регулювання територіальної оборони в Україні є важливим елементом національної безпеки, оскільки ця система виконує широкий спектр завдань, пов'язаних із захистом держави у разі військової загрози. Її функціонування ґрунтується на Конституції України, Законі України «Про основи національного спротиву», Законі «Про правовий режим воєнного стану» та інших нормативно-правових актах, що визначають правові засади організації, структури та діяльності територіальної оборони. Відповідно до чинного законодавства, територіальна оборона є складовою національної системи оборони, покликаною забезпечувати охорону об'єктів критичної інфраструктури, протидіяти диверсійним групам, підтримувати громадський порядок та створювати умови для стратегічного розгортання основних сил Збройних Сил України. Вона складається з окремих підрозділів, що формуються на регіональному рівні, зокрема бригад і батальйонів, які підпорядковуються Командуванню Сил територіальної оборони. Організацію, координацію та контроль їх діяльності здійснюють органи державної влади та місцевого самоврядування, що дозволяє інтегрувати систему територіальної оборони у загальнодержавний механізм оборони та безпеки.

Незважаючи на розвинену правову базу, нормативне забезпечення територіальної оборони має низку проблем, що впливають на її ефективність. Однією з ключових є відсутність чітко визначених

механізмів взаємодії між територіальною обороною та іншими силовими структурами, зокрема Національною гвардією, Службою безпеки України та підрозділами Міністерства внутрішніх справ[1, ст. 28]. Це призводить до дублювання функцій, складнощів у координації дій та неефективного розподілу ресурсів у кризових ситуаціях[2, ст. 87]. Ще одним вагомим викликом є фінансове та матеріально-технічне забезпечення підрозділів територіальної оборони. Законодавство передбачає фінансування таких формувань за рахунок державного бюджету, проте відсутність чіткої процедури розподілу та виділення коштів призводить до недостатнього матеріального оснащення особового складу. Дефіцит амуніції, озброєння, транспортних засобів та інших засобів забезпечення створює значні ризики для ефективності територіальної оборони у разі збройної агресії[3, ст. 48]. Особливої уваги потребує нормативне врегулювання статусу резервістів та добровольців, які є основою територіальної оборони. Законодавство містить загальні положення про їхні права та обов'язки, проте механізми залучення, навчання, проходження служби, соціального забезпечення та демобілізації залишаються недостатньо деталізованими[4]. Це ускладнює процес комплектування підрозділів, знижує рівень мотивації добровольців та створює правові колізії щодо їхньої відповідальності та підпорядкування в умовах воєнного стану.

На нашу думку, зважаючи на зазначені проблеми, удосконалення нормативно-правової бази територіальної оборони є необхідною умовою її ефективного функціонування. Вирішення цих питань потребує прийняття додаткових законодавчих актів, що регулюватимуть взаємодію територіальної оборони з іншими силовими структурами, чітко визначатимуть механізми фінансування та забезпечення, а також унормують статус резервістів і добровольців. Це дозволить підвищити рівень організованості та боєздатності територіальної оборони, що є критично важливим у контексті сучасних викликів національної безпеки.

Функціонування територіальної оборони в умовах воєнного стану супроводжується низкою викликів, які впливають на ефективність її роботи. Попри створення законодавчої бази та поступове вдосконалення механізмів організації, залишаються проблемні аспекти, що потребують нагального вирішення. Одним із ключових питань є правовий статус добровольчих формувань, які відіграють значну роль у захисті держави. Участь громадян у територіальній обороні є важливим елементом обороноздатності країни, проте відсутність чітких нормативних положень щодо їх залучення, підпорядкування та матеріального забезпечення створює правову невизначеність. Добровольчі підрозділи часто стикаються з труднощами у легалізації своєї діяльності, що впливає на їхню взаємодію з іншими структурами безпеки[5, ст. 116]. Недостатня деталізація норм щодо підготовки, мобілізації та соціального захисту учасників добровольчих формувань ускладнює їхню інтеграцію в загальну систему оборони.

Фінансове та матеріально-технічне забезпечення територіальної оборони залишається ще однією проблемою, що обмежує її ефективність.

В умовах воєнного стану стабільне фінансування є критично важливим для підтримки боєздатності підрозділів, однак відсутність чітких механізмів виділення та розподілу бюджетних коштів призводить до дефіциту ресурсів. Закупівля озброєння, засобів захисту, транспорту та інших необхідних матеріалів часто залежить від бюрократичних процедур, що ускладнює оперативне реагування на загрози. Крім того, фінансування територіальної оборони частково покладається на місцеві бюджети, які не завжди мають достатні ресурси для забезпечення належного рівня оснащення підрозділів.

Координація між територіальною обороною та іншими силовими структурами також залишається недосконалою. Відсутність єдиного механізму взаємодії між Збройними Силами України, Національною гвардією, Службою безпеки України та підрозділами територіальної оборони призводить до дублювання функцій, неузгодженості операцій та втрати оперативної ефективності. Чітке розмежування завдань та створення єдиного координаційного центру могли б значно покращити взаємодію між силовими структурами, забезпечивши злагодженість дій у кризових ситуаціях[6]. Для подолання цих викликів необхідно ухвалити нові законодавчі ініціативи, що врегулюють діяльність добровольчих формувань, їхні права, обов'язки та механізми фінансування. Запровадження спеціального нормативного акту дозволить чітко визначити статус добровольців, їхню підготовку, забезпечення та інтеграцію в загальну систему територіальної оборони. Важливим кроком також стане розширення фінансових джерел для підтримки територіальної оборони, зокрема через державні, місцеві та міжнародні фонди. Вдосконалення механізмів матеріально-технічного забезпечення, включно зі спрощенням процедур закупівлі озброєння та військового спорядження, сприятиме підвищенню рівня підготовки та оснащення підрозділів. Перспективним напрямком розвитку територіальної оборони є активне використання сучасних технологій. Впровадження дронів для розвідки та патрулювання, цифрових систем координації та автоматизованого управління підрозділами дозволить значно підвищити ефективність бойових дій та забезпечення безпеки в умовах воєнного стану. Використання платформ ситуаційного моніторингу та аналізу дозволить оперативно реагувати на загрози та підвищить рівень координації між підрозділами територіальної оборони та іншими силовими структурами.

Ми вважаємо, що удосконалення системи територіальної оборони потребує комплексного підходу, що включає законодавче регулювання, стабільне фінансування, розвиток технологічних можливостей та покращення координації між усіма структурами безпеки. Реалізація цих заходів сприятиме зміцненню обороноздатності країни та підвищенню ефективності територіальної оборони в умовах сучасних викликів.

Отже, функціонування територіальної оборони в умовах воєнного стану є важливим елементом забезпечення національної безпеки. Водночас аналіз нормативно-правових засад її діяльності свідчить про

наявність низки проблем, які потребують нагального вирішення. Зокрема, актуальними є питання чіткішого законодавчого врегулювання статусу добровольчих формувань, покращення фінансового та матеріально-технічного забезпечення, а також розробка ефективного механізму координації між територіальною обороною та іншими силовими структурами. Перспективи вдосконалення системи територіальної оборони пов'язані з ухваленням нових законодавчих актів, впровадженням сучасних технологій та посиленням міжвідомчої координації. Реалізація цих заходів дозволить підвищити ефективність територіальної оборони та забезпечити надійний захист країни в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Барабаш Ю.Г. Територіальна оборона як складова національної безпеки України. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 1. С. 24-30.
2. Гаращук В. М. Нормативно-правове забезпечення територіальної оборони в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. *Правові аспекти національної безпеки України*. 2022. № 3(12). С. 85-93.
3. Долінська О.В. Функціонування територіальної оборони в умовах воєнного стану: аналіз правового регулювання. *Юридичний вісник України*. 2024. № 2. С. 45-52.
4. Зінченко Д. А. Психологічне здоров'я працівників в підрозділах безпеки і оборони України. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України*. МВС України. Харків. НА НГУ. 2023. С. 131-134.
5. Коваленко П.М. Взаємодія територіальної оборони з іншими силовими структурами: проблеми правового забезпечення. *Наукові записки Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2023. Т. 6. С. 114-120. DOI: <https://doi.org/10.31617/naub.2023.6.19>.
6. Кравченко І.С. Фінансування та матеріальне забезпечення підрозділів територіальної оборони в Україні. *Економічна безпека держави: правові та фінансові аспекти*. 2024. № 1(21). С. 73-80.